

Pauli Juuti

KULKURI JA PELURI OPPIJOINA

Modernin filosofian mukaan koulutus on maailman parantamisen projekti, joka vapauttaa tietämättömät. Postmodernissa hyvään päämäärään pyrkimisen tilalle on astunut ainutkertaisuuden kokemus ja erilaisuuksien samanarvoisuus. Postmodernille ihmiselle, kulkurille ja pelurille, maailma on olemassa mukavaa elämää varten. Myös oppimisesta on tullut valinnantekoja erilaisten makuelämysten välillä koulutuksen notkuvista voileipäpöydistä. Tiedon ja oppimisen kumous ei yllä kuitenkaan kaikkiin ja kaikkialle. Siksi oppimiskuilut uhkaavat syvetä.

Mitä tekemistä pelureilla ja kulkureilla on oppimisen kanssa? Lyhyttä vastausta ei ole, mutta ne symboloivat sitä syvällistä muutosta, joka kulttuurissamme on käynnissä. Tässä murroksessa, jota kutsutaan modernin korvautumiseksi tai postmoderniin siirtymäksi, menevät useimmat totut ajattelutavat päälaelleen. Opetus ja oppiminen näiden mukana.

Postmodernia on vaikea hahmottaa. Siitä onkin lähes yhtä monta mielipidettä kuin niiden esittäjäkin. Postmodernin hahmottamista helpottaa, jos sitä pitää mediayhteiskuntana, jossa ihmisten identiteettiä muovaa ennen muuta televisio ja tietoverkko. Postmodernia voi pitää myös tilapäisenä, erillisenä ja dekonstruktivistisena. Postmoderni on keinotekoinen ympäristö, joka syntyy medioiden kautta. Postmodernissa erilaisuus ja moniäänisyys tulevat esille ja saavat uusia tulkintoja. Tapahtumat ja tilanteet nousevat hetkellisesti esille ja katoavat yhtä nopeasti median horisontin tuolle puolen.

Postmodernin tarkastelua helpottaa, jos sen asettaa traditionaalisen ja modernin tuttuja viitekehyksiä vastaan.

MYSTIFIOITU TRADITIONAALINEN

Traditionaalinen oli perinteen vaalimista, tradition heijastumista nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Traditionaalinen oli paikallista kulttuuria, heimojen ja myyttien aikaa. Heimo oli kohdannut ongelmia ja luonut niihin ratkaisuja, jotka toistuivat niiden tavoissa, tarinoissa, juhlissa ja myyteissä. Traditiot kestivät tällaisissa yhteisöissä kauankin, sillä vaikka niiden toistaminen on suullisen perinteen varassa, niin kulttuurin symboliikan syvälinen luonne piti tradition paikallaan kollektiivisen muistin tavoin. Traditio esittää toimintasääntöä, jota on noudatettava. Traditiota vartioivat yhteisön riiteissä tietyt henkilöt, vanhemmat, shamaanit tai päälliköt (Giddens 1995, 89 - 96).

Oppiminen traditionaalisessa yhteisössä tapahtuu pääosin sosiaalistumisen kautta. Lapsi oppii kulttuurin traditiot kasvunsa aikana osallistuessaan heimon riitteihin, rituaaleihin ja juhlisiin. Traditionaalisessa ei ole yksilöllisiä identiteettejä, sillä ihminen on pikemminkin heimon tai suvun jäsen, kuin yksilö. Metsästäjän, shamaanin tai päällikön identiteetin yksilö saa kasvunsa myötä.

MODERNIN PROJEKTI

Eri kirjoittajat ajoittavat traditionaalisen korvautumisen moderniksi hieman eri aikoihin, jotkut 1400- ja 1500-luvun vaihteeseen renessanssiin ja jotkut 1700-luvulle valistusaikaan. Yhteistä näkökulmille on luonnontieteen ja tekniikan esiinmarssin korostaminen.

Moderni asetti mystifioidun, uskonnollisen ja myyttisen kyseenalaiseksi ja tiedosti ihmisen ahdistavan aseman luonnon voimien armoilla olevana oliona. Moderni oli pyrkimystä etsiä järjestystä ja kulkusuuntaa, "järkevyyden, kasvatuksen ja vapautuksen suunnitelmaa" (Vattimo 1989, 15)

Moderni kulminoitui valistuksen projektissa, jota voidaan kuvata seuraavasti:

1 Kaikki mikä on tietämisen arvoista, voidaan saada selville rationaalisen ajattelun ja rationaalisten tutkimusten avulla. Tieto voidaan liittää yhteen yhteneväksi uskomusjärjestelmäksi, jota kutsutaan tieteeksi.

2 Ihmiskuntaa sitoo yhtenevä, rationaalinen moraal, joka antaa toimintaohjeita kaikelle käyttäytymiselle.

3 Rationaaliset arvot ja tiede luovat perustan ihmiskunnan onnelle ja edistykseksi. Kehittyminen ja edistys ovat keinoja onneen.

4 Tieto ja totuus vapauttavat ihmisen. Mitä enemmän tiedetään ihmisestä ja maailmasta, sitä paremmaksi elämämme käy (Hollinger 1994, 7).

Modernissa historia jäsenettiin yhdeksi kertomukseksi, jolla oli tietty alkunsa ja suuntansa (Vattimo 1989, 14). Moderni vaati jatkuvia uudistuksia. Ihmisistä tuli uudenaikaistumisen toteuttajia. Ihmiset oppivat muuttamaan maailmaa ja tekemään siitä itselleen paremmin soveltuvaa. Tiede ja keksinnöt osoittivat, että ihmiset kykenevät uudistamaan maailmaa ja muuttamaan sitä. Muutoksesta tuli kiihtyvää, sillä toteutuva muutos osoitti pyrkimysten validisuuden ja kiihdytti uusiin pyrkimyksiin (Beran 1992, 33 - 34).

Moderni oli ihmisen unelma luoda järjestystä epäjärjestykseen ja kyetä hallitsemaan elämää tiedon ja ajattelun avulla. Tällä projektilla oli taustansa juutalaisessa uskossa ja antiikin kreikan ajattelussa, mutta se toteutui uudella ajalla. Antiikin ajatus, että "hyve on tietoa" ja kristinuskoon liittynyt jumalallinen tehtävä, että "ihmisen tulee muovata itsensä" saivat täyttymyksensä. Modernin visiona oli hierarkkinen harmonia, jossa ei ollut sopeutumattomia eikä epäjärjestyksiä. Tällaisen tilan luominen vaati auktoriteettiin alistumista ja kuria sekä valvontaa (Bauman 1996, 28 - 35).

Modernius oli ajattelutapa, joka korosti edistystä, luotti tieteen ja tekniikan hyödyllisyyteen sekä korosti toiminnallisuutta ja yritteliäisyyttä menestyksen perustana. Maailma nähtiin kausaalisenä. Ihmisen odotettiin suorittavan rationaalisia valintoja (Hollinger 1994, 41 - 43).

Moderni kohotti järjestystä kahden keskeisen puitteen varassa. Toinen näistä oli kansallisvaltio ja toinen oli taloudellinen yritteliäisyys. Kansallisvaltio alisti alleen tietyn alueen. Se määritteli tällä alueella asuvat kansalaisiksi ja heistä tuli "ystäviä". Kansallisvaltion tehtäväksi tuli kasvattaa alueensa ihmiset "kunnan kansalaisiksi".

Kansallisvaltion syntyaikoina hallittujen ja hallitsijoiden välille puhkesi kulttuurinen juopa. "Hallitsijat määrittivät oman elämäntapansa kulttuurilliseksi ja yliveritaiseksi... Rahvaan ihmisyttä pidettiin keskentekoisena, eikä rahvaan itsensä uskottu pystyvän sitä omin voimin täydentämään" (Bauman 1996, 121).

Moderni oli dynaaminen yhteiskuntakehityksen vaihe, jossa edistys ja tieto olivat arvossaan. Nyt "maailmanparantamisen projekti", "pyhiinvaeltajien" ja "sankareiden" omaksuma aatteellinen näkökulma näyttää vanhakantaiselta postmodernin viitekehyyksessä.

Baumanin mukaan tämä kansallisvaltion jakautuminen vaati vielä seurakseen kolmannen yhteiskuntaluokan, kouluttajat. Siinä, missä hallitsijoilla oli "oikea" kulttuuri ja rahvaalla "alempiarvoinen, kehittymätön" kulttuuri oli rahvasta koulutettava, jotta sen ystävöimaisuus yhteiskunnassa säilyisi ja jotta se voisi nostaa kansakunnan vihollisiksi viitekehystettyjen ulkopuolisten alueiden tasoa korkeammalle tasolle. Kouluttajien tehtävä oli ylläpitää uutta järjestystä, joka nojasi tietoon ja kansallisuuteen.

Koulutuksella oli lisäksi myös taloudellisia perusteita. Jo Weber havaitsi, että taloudella on merkityksensä rationaalis-legaalisessa kehityksessä. Weberin mukaan "pääomanomistuksella ja yrittäjyydellä on pääosin protestanttinen luonne". Weberin mukaan suuryritysten ylimmillä taloudellisesti ja teknillisesti koulutetuilla henkilöillä oli protestanttinen tausta. Protestantit arvostivat teknisiä ja kaupallisia opintoja, kun taas katolliset arvostivat humanistisia lukioita. "Tästä selittyy katolisten vähäinen osallistuminen kapitalistiseen elinkeinoelämään" (Weber 1980, 25 ja 27).

Vaikka Weberin "protestanttisen etiikan" -hypoteesia onkin myöhemmin laajalti kritisoitu, voitaneen olla samaa mieltä siitä, että moderni yhteiskunta on muodostunut koulutus- ja osaamisyhteiskunnaksi, jossa Baumanin sanoin "lakeja säättävät intellektuaalit eivät epäilleet käyttäen historiaa ja järkeä" (Bauman 1996, 100). Koulutustoiminnan korostaminen on johtanut sekä yleissivistävän että ammatillisen koulutuk-

sen korostumiseen samoin kuin elämänikäisen oppimisen esiinnousuunkin. Monet meistä koulutustoimintaa tekevistä vieläkin jäsentävät tehtävänsä kasvatustehtäväksi tai sivistämiseksi. Koulutustoimintaa pidetään maailman parantamisen projektina, joka vapauttaa tietämättömät. Tämä "pyhiinvaeltajan" tai "sankarin" omaksuma aatteellinen näkökulma näyttyy postmodernin viitekehyyksessä. Mikä sitten on koulutus- ja osaamisyhteiskunnan tulevaisuus postmodernissa vaiheessa?

POSTMODERNIN MURROS

Jo moderni edusti jatkuvaa muutosta. Muutos käynnistyi tieteen avulla ja tähtäsi edistymisen lisääntymiseen. Tässä kasvattajilla oli keskeinen rooli. Moderni oli dynaaminen yhteiskuntakehityksen vaihe, jossa edistys ja tieto olivat arvossaan.

Postmodernin väitetään tulleen tietoisuuteemme kahdessa vaiheessa. Ensimmäinen alkoi USA:n yliopistoissa 1960-luvulla boheemisina liikkeinä ja toinen 1970- ja 1980-luvuilla Ranskassa. Se alkoi tapahtumista ja taiteesta, jota kutsuimme Pop-kulttuuriksi, pyrkimyksistä tehdä taiteesta hauskaa. Siinä sekoitettiin medioita, tyylejä, sukupuolirooleja sekä tuotiin taide studioista kaduille. Tämän kulttuurin edustajat avasivat taiteen käytännön ihmisille ja osoittivat sen suunnattoman mielikuvitusrikkouden ja erilaisuuden (Berman 1992, 40 - 43).

Postmodernissa taiteessa taiteen ja arkielämän välinen raja häipyi samoin kuin korkeakulttuurin ja massakulttuurinkin raja. Postmoderni taide on leikinomaista koodien rikkomista. Postmodernissa perinteisten sosialisatioiden rajat särjetään (Featherstone 1992, 267). Moderneissa tarinoissa oli alku ja loppu, jotka viitekehystivät tarinan. Postmoderneissa tarinoissa nämä rajat särjetään esim. hyppelemällä lopun ja alun rajojen yli tai tarinasta toiseen (Abercombie et al. 1992, 119 - 121). Modernissa arkkitehtuurissa kaupungeilla oli keskustansa, eräänlainen valtakeskittymä ja talot olivat suorakulmion muotoisia laatikoita, jotka sijaitsivat suorien katujen varsilla. Postmoderni maisema muistut-

taa Disneylandia mielikuvitusrikkaine arkkitehtuureineen ja erilaisten tilojen houkuttelevuuden periaatteineen (Zukin 1992, 225 - 232).

Postmodernin ajattelun filosofinen perusta on pitkä. Sellaiset ajattelijat kuten *Nietzsche*, *James*, *Dewey* ja *Heidegger* loivat postmodernin ontologista perustaa. Postmodernin filosofinen perusta löi itsensä läpi mediayhteiskunnassa. *Baudrillardin* mukaan postmoderni on simulaatioiden ja keinotodellisuuden maailma. Kulttuuri on niin monimutkainen ja nopeasti muuttuva, että ihmisten yhteys todellisiin tapahtumiin on heikko, vain symboleilla, merkeillä on voimaa. Reaalista on tuotettu hyperreaalinen "simulacra" (Baudrillard 1983, 146). Myöhemässä tuotannossa Baudrillard otti kriittisen kannan simulaatiomaailmaan. Hänen mukaansa simulaatio kiihtyi mediamaailmassa, mutta mediakritiikki ei ole onnistunut haastamaan sitä. Maailmasta on tullut pelkkä illuusio (Baudrillard 1995, 9). Baudrillardin mukaan elämme "kommunikaation ekstaasissa" maailmassa, jossa ei ole enää objekteja ja jossa "näyttämön ja peilin tilalla on ruutu ja verkosto". Jatkuva informaatio hävittää liiallisen läheisyyden ja läpinäkyvyyden kautta mielikuvitukselle ja reflektiolle välttämättömän etäisyyden kohteeseen (Baudrillard 1987, 6 - 13 ja 79).

Toisen postmodernistin, *Lyotardin*, mukaan modernin ajan metakertomukset ovat menneet samoin kuin traditionaalisen ajan Hengen dialektiikkakin. Jäljellä on eräänlaisia "pieniä kertomuksia", jotka asettavat mielikuvitukselle ja keksimiselle haasteita. Postmoderni tietoo luottaa erilaisuuden luovuutta kirvoittavaan voimaan (Lyotard 1985, 95 - 97).

"Järjen kuolema" ei johdakaan postmodernien ajattelijoiden mukaan tiedon ja osaamisen merkityksen loppumiseen, vaan jatkuvaan dekonstruktioon. Postmoderni ihminen tiedostaa elävänsä elämänsä tietyn diskurssin kielipelin sääntöjen puitteissa ja suorittavansa tulkintojaan tuon pelin säännöillä (Hassard 1993, 3). Samalla hän tiedostaa muidenkin diskurssien olemassaolon ja on valmis heittäytymään dekonstruktioihin. Samalla kun ihminen on tie-

tyä diskurssin sisällä, läsnä, hän pyrkii siirtymään sen reunamille ja käsittelemään eroa (différance) vertauskuvallisten ilmausten ja mielikuvien avulla. Vertauskuvien käyttö mahdollistaa diskurssista toiseen siirtymisen. Uuden diskurssin piirteet voidaan sisäistää vanhan maailman vertauskuvien avulla (Derrida 1988, 15 - 31).

Postmoderni painottaakin erilaisuutta ja ainutkertaisuutta. Tiedostamme, että eri kulttuurit ja erilaisen elämäntavan omaavat ihmiset asuvat samalla maapallolla. Mikään ihmisryhmä tai kulttuuri ei ole muita parempi, mutta ne kaikki ovat erilaisia (Hollinger 1994, 67).

Erilaiset kulttuurit ja ihmisryhmät ovat saaneet puheoikeuden. Samalla käsitys historiasta tapahtumien yhtenäisenä kulkuna on muuttunut. Historiassa ovat saaneet puheoikeuden erilaiset ennen marginaalisina pidetyt ryhmät (Vattimo 1989, 75 - 77).

Baumanin mukaan "postmodernilla tarkoitetaan lupaa tehdä mitä mieleen juolahtaa, ja kehotusta olla ottamatta liian vakavasti mitään, minkä joku tekee. Sillä tarkoitetaan asioiden ja mielentilojen pikaista vaihtumista niin, ettei ajatuspiintymiä ehdi syntyä" (Bauman 1996, 21). Hänen mukaansa "postmoderni elämä on kuin elämää kaupungissa, missä liikenne ohjataan päivittäin uusille reiteille ja katujen nimiä vaihdetaan etukäteen ilmoittamatta. Saatavilla oleva kartta ei takaa sitä, että etsitty talo todella löytyisi kävelykadun päästä, eikä valittu reittiäkään enää välttämättä johda haluttuun suuntaan... Tuollaisessa kaupungissa on parempi olla suunnittelematta pitkiä, aikaa vieviä retkiä" (Bauman 1996, 271).

IDENTITEETIT MUUTTUVAT

Identiteetti oli modernin keksintö. Työnjaon erilaistuesssa ja paikallisuuden kadotessa tarvittiin erilaisia rooleja, jotka luokittelivat ihmisen riittävän yksiselitteisesti ja käsitettävästi sekä auttoivat organisaatioita saavuttamaan rationaalisia päämääriään.

Modernin ajan ihminen oli kuin *pyhiinvaeltaja*. Pyhiinvaeltajille totuus on jossakin muualla, kauempana. Hän etsii totuutta ja etsiessään muovaa itsestään tapahtumien kulun, joka on selväviivainen polku kohti totuutta (Bauman 1996a, 20 - 21). Moderni ihminen loi elämästään yhtenevän polun, jolla oli selkeä suunta, joka johti koko ajan kohti parempaa ja parempaa. Ihminen ei ollut koskaan päämäärässään, sillä päämäärä oli aina edessäpäin. Vaikka nyt oli hyvin, oli tulevaisuus vielä paremmin. Jos nyt olikin huonosti, oli edessä valoisempaa.

Postmoderni ihminen on kuin *turisti*, joka etsii uusia miellyttäviä kokemuksia. Hän kulkee muiden yhteisöjen alueilla katsellen ja arvioiden sekä huvitellen. Turisti on ulkopuolinen, eikä hänen tarvitse sitoutua. "Se mikä saattaa olla arkista paikalliselle väestölle, on turistille eksoottisia, sykähdyttäviä elämyksiä... Maailma on olemassa mukavaa elämää varten" (Bauman 1996, 274).

Baumanin mukaan postmoderni ihminen on myös lähellä *kulkuria* tai *peluria*. Kulkuri on vapaa liikkumaan paikasta toiseen ja näin hän välttää paikallisen valvonnan ja sitoutumisen. Kulkurit ovat arvaamattomia, koska heidän ei tarvitse noudattaa paikallisia tapoja. Kulkurilla ei ole päämäärää. Jokainen paikka on kulkurille pysähdyspaikka. Peluri pelaa jokaisen kätensä mahdollisimman hyvin. Onni ja epäonni ohjaavat pelurin elämää. Elämä on vain siirtoja (Bauman 1996a, 28 - 31).

Postmodernin maailman ihmiset ovat tottuneet siihen, että pelin säännöt muuttuvat koko ajan. He pyrkivät saamaan jokaisesta tilanteesta ja hetkestä mahdollisimman paljon itselleen. He pyrkivät välttämään suunnittelua ja sitoumuksia, koska ne tuovat vain pettymystä. Elämänilo on otettava sieltä, missä sen saa. Ihmisten erilaisuus on itsestäänselvyys, sillä vaellamme muukalaisten keskuudessa ja pelaamme pelejä, joihin meillä ei ole koulutusta, aiempaa kokemusta tai opastajaa. Lisäksi pelin säännöt muuttuvat koko ajan ja joudumme elämässämme dekonstruoimaan oman diskurssimme lisäksi niitä diskursseja, joita kohtaamme. Olemme

muuttumassa useista kielipilvistä koostuvien pirstaleisten identiteetin saarekkeiden koosteiksi. Olemme tulossa ihmisiksi, jotka eivät ole kotona missään, ja kuitenkin ovat kotona kaikkialla.

Postmodernin pirstaleisuus ja tilapäisyys ei kuitenkaan välttämättä merkitse kaaosta ja erillisyyttä. Päinvastoin voi *Maffesolin* tavoin yhtyä siihen näkemykseen, että postmoderni on pikemminkin yhteisöllisyyden ja "heimojen" uudelleentulemisen aikaa kuin pelkkää erillisyyttä.

Maffesolin mukaan television katselu yhdistää tuhansia ihmisiä yhtäaikaan elämykseen, joka korvaa yhteisöllisyyden kokemuksen luoden jopa korvikkeen uskonnollisille rituaaleille. Kuva "johtaa pyhään." Kuvat toimivat yhteisinä mielikuvina ja liittävät ihmiset yhteen samalla tavoin kuin uskonnolliset symbolit aikanaan. "Kuvan välityksellä olen osallisena pidetystä toisesta - objektista, gurusta, tähdestä, maalauksesta, musiikista, tunnelmasta jne. - ja juuri näin syntyy suuri toinen, yhteiskunta" (Maffesoli 1995, 120 - 128).

Maffesolin mukaan kuvat liittävät meidät yhteen yhteisöiksi. Ruudun katselu mahdollistaa luottamuksen ympäristöä kohtaan, jota tarvitsemme elääksemme.

MILLAINEN ON POSTMODERNI OPPIMINEN?

Jos moderni loi koulutuksen ja kouluttajat, jotka sivistivät rahvaan ja pitivät yhteiskunnan liikkeessä kohti edistystä, postmoderni on vapauttanut meidät suurten kertomusten kahleista ja nostanut esille pieniä tarinoita ja erilaisuutta. Postmodernin viitekehyksessä koulutuksen sana tuntuu ontolta ja vanhakantaiselta. Emme enää voi asettua toistemme yläpuolelle ja julistautua "tietäjiksi", sillä toisen tieto on yhtä relevanttia kuin meidänkin, vaikkakin se on erilaista.

Mikä on siis postmodernin mediayhteiskunnan koulutusprosessi? Sitä pohdittaessa nousee väis-

tämättä esille kysymys siitä, etteikö dekonstruktioita jatkuvasti tekevä, omaa ja muiden maailmaa muuttava ihminen ole jatkuvan oppimisen tilassa. Voidaanko häntä kouluttaa? Menettävätkö intellektuellit kokonaan otteensa, jos arkitieto nostetaan muun tiedon tavoin korkeaan asemaan?

Jos nykyisessä myöhäismodernissa vaiheessa olemme siirtyneet kouluttajista koulutusmarkkinoille, joilla ihmiset kuluttavat tietoja ja muiden kokemuksia tarpeidensa mukaan, voimme ennakoida postmodernissa vaiheessa siirtyvämme oppimisessamme kokonaan verkostoihin, joissa jaamme näkökulmiamme omasta maailmastamme käsin muille ja yritämme yhdessä luoda tuttuuden ja hallittavuuden harhaa.

Kun tietoa on tarjolla tietotulvaksi asti, ei opettamisella ole enää sellaista arvoa kuin aikaisemmin. Sen sijaan ihmisten tukemisella ja heidän ulkoisen ja sisäisen todellisuutensa vastaavuuden huolehtijoilla on entistä suurempi arvo. Jo nyt puhutaan kouluttajien ja esimiesten muuttumisesta valmentajiksi, valtuuttajiksi ja mentoreiksi.

Tämä on oppimisen kehittymisen suunta ympäristössä, jossa tietoa saa helposti ajasta ja paikasta riippumatta. Tiedon ja oppimisen kumous ei kuitenkaan saavuta kaikkia, sillä postmoderni ympäristö tavoittaa ainoastaan teol-

Tämä on oppimisen kehittymisen suunta ympäristössä, jossa tietoa saa helposti ajasta ja paikasta riippumatta. Tiedon ja oppimisen kumous ei kuitenkaan saavuta kaikkia, sillä postmoderni ympäristö tavoittaa ainoastaan teollistuneiden valtioiden tiettyjä, kehittyneitä kansanosia ja saattaa aiheuttaa oppimiskuilujen syvenemisen eri alueiden ja ihmisryhmien välille.

listuneiden valtioiden tiettyjä, kehittyneitä kansanosia ja saattaa aiheuttaa oppimiskuilujen syvenemisen eri alueiden ja ihmisryhmien välille.

Postmodernissa ympäristössä kokemuksella on arvoa entistä vähemmän, sillä pelit muuttuvat tiuhaan ja niiden säännöt alinomaan. Sen sijaan tarvitaan entistä enemmän henkilöitä, jotka kykenevät olemaan täysin avoimia uudelle. Tämä ei ole mahdollista, ellemmme ole ihmisinä avoimia ja valmiita vastaanottamaan herkästi viestejä muilta, jollemme ole riittävän levänneitä ja hyvinvoivia niitä tulkitsemaan ja jollemme luota oman olemassaolomme merkitykseen ja itsemme arvoon, vaikka kaikki ympärillämme muuttuukin jatkuvasti ja vaikkei mikään ole varmaa.

NÄKÖKULMA SUOMALAISEEN YHTEISKUNTAAN

Postmoderniin siirtymä tarjoaa sekä uhkakuva ja mahdollisuuksia. Keskeinen uhkakuva on Suomen putoaminen pois tietoyhteiskunnaksi viitekehystyvän postmodernin ympäristön kärkimaiden joukosta. Toinen uhka on kansalaistemme oppimishalun lasku syystä tai toisesta. Kolmas uhkakuva on syvenevä kuilu eri kansanosien oppimismahdollisuuksien välillä.

Maamme kannalta osaamisen ja luovuuden merkitys on erinomaisen suuri. Maamme kilpailukykyä ja ihmisten hyvinvointia ei voida muulla tavoin pysyvästi kehittää kuin nostamalla ihmisten osaamista sekä lisäämällä maamme innovatiivisuutta ja yritteliäisyyttä.

Nykyinen osaamisen ja innovatiivisuuden kehittäminen on verhoitettu modernismin kaapuun: koulutamme ihmisiä oppilaitoksissa, joiden opetushenkilökunta on saanut kasvatustieteellisen tai muun tieteellisen koulutuksen. Oppilaitokset on organisoitu virkojen ja säännöstöjen periaatteille, luokkakokoinen ja oppivollisuusineen. Kaikki tämä paljastaa jo käytössä olevan kielenkin kautta tietynasteista rutinoitumista ja pyrkimystä pysyvyyteen. Suo-

malainen koulutus ei kaikesta edistyksensä huolimatta ole kansainvälisissä vertailuissa kaikkein tehokkainta.

Postmodernin kilpailukykyisen ja hyvinvoinniltaan korkean Suomen oppimisjärjestelmää luotaessa olisikin koulutuksen ja kasvatuksen käsitteiden sijaan otettava osaamisen ja oppimisen sekä innovatiivisuuden käsitteet. Osaamista, luovuutta ja oppimista painottavien termien painottamisen kautta voitaisiin ehkä vapautua entistä selvemmin nykyisistä keinoista, joilla kasvatusta toteutetaan. Kasvatuksen sanassa on ikävä väritys. Sen avulla viestitään epäsuorasti, että joku tässä monimutkaisessa ja nopeasti muuttuvassa maailmassa tietää, mitä pitää kasvattaa ja mihin ihmisen kasvun tulee tähdätä. Tämä oletus on virheellinen. Ihmisiä tulisi innostaa kasvamaan, oppimaan sekä kehittymään heidän kasvattamisensa asemasta. Myös kasvuympäristö on modernin ajoista muuttunut radikaalisti. Postmoderni kulttuuri on keinotekoinen ja oppiminenkin tapahtuu pääosin simuloitujen turuilla.

VUOROVAIKUTUS, ERILAISUUDEN KOHTAAMINEN JA SAAREKKEIDEN VERKOSTOT

Postmodernissa erilaistuneessa, useiden rinnakkaisten, päällekkäisten ja keinotekoisien kulttuurien maailmassa menestyminen vaatii kykyä osallistua monimutkaisen todellisuuden luomiseen. Keinotekoisia todellisuutta luodaan yhä korkeamman tekniikan ja yhä korkeamman abstraktisen ajattelun avulla. Mutta ennen muuta sitä luodaan inhimillisen energian, luovan panoksen kautta.

Elämästä on tullut jatkuvaa oppimista. Siitä on tullut luova prosessi, jossa kirjoitamme oman tarinamme käsikirjoitusta koko ajan uudelleen. Näin tehdessämme luomme uutta sisältöä siihen *kulttuurin saarekkeeseen*, jonka osia olemme. Tämä kulttuurin saareke elää omaa elämänsä useiden muiden, siitä erillisten kulttuurin saarekkeiden rinnalla. Niiden välinen vuorovaikutus voi hyödyttää kaikkia. Uuden syn-

tymisen todennäköisyys on korkeimmillaan erilaisten verkostojen puitteissa, joissa erilaisuus kohdataan avoimen vuorovaikutuksen kautta.

Ihmisen elämästä on muotoutumassa jatkuvien uudenaikaisiin tietojen järjestelmiin ja kulttuureihin sosiaalistumisen sekä uutta kulttuuria luovien vaiheiden vuorottelun prosessi. Välillä opimme enemmän muilta. Sosiaalistumme erilaisten riittien kautta muiden luomiin maailmoihin. Omaksumme tietoja ja taitoja, joita muilla on monimuotoisilla tavoilla. Välillä puolestaan luomme uutta, kirjoitamme sen sosiaalisen ja tiedollisen käsikirjoituksen tekstiä, jonka avulla me ja muut suunnistamme. Luovan vaiheen jälkeen olemme mukana opettamassa muille sitä, mitä olemme luoneet.

Postmodernissa kulttuurissa käytämme ennen muuta hyväksi ihmisen hypoteettista kykyä käsitellä erilaisia ulottuvuuksia ja luoda niistä erityisiä kuvitteellisia ja keinotekoisia maailmoja. Postmodernin maailman tiedollisten valmiuksien syntyminen edellyttää jokseenkin samanlaista keskimääräistä koulutustasoa, kuin me olemme tottuneet odottamaan nykyisiltä huipputiedemiehiltä.

Postmodernissa vaiheessa elämänikäinen oppiminen on välttämättömyys, koska koko kulttuuri rakentuu uusiutumisen varaan. Postmoderni edellyttää kuitenkin tunnetasojen prosessien avointa tiedostamista, sillä uusi uskomusjärjestelmä ei voi korvata vanhaa, jolleivät yhteisön ihmiset ole avoimia uudelle, joustavia muuttamaan. Joustavuus muutokselle edellyttää kykyä taantua varhaisemmille persoonallisuuden kehitysvaiheiden tasoille ja kuitenkin kykyä kypsyä yhä uudelleen korkeille tasoille. Tämä edellyttää kulttuurin syvärakenteelta avoimuutta uusien perusoletusten omaksumiseen. Yksilön ja kulttuurin välisen suhteen on kehityttävä ja kypsytävä tässä yhteydessä uudelle tasolle.

Joustavuus muutokselle on kypsyyden uusi ulottuvuus, joka edellyttää, että jo varhain omaksumme asenteen uskomusten suhteellisuudesta: se mitä sanon ei välttämättä ole väärin, vaikka

se muista tuntuisi vääraltä. Ei myöskään muiden näkökanta tässä tapauksessa ole välttämättä väärä. Kaksi erilaista vastakkaista väitettä saattaa kumpikin olla oikeita eri konteksteissa. Jos erilaiset näkemykset saattavat olla oikeita eri konteksteissa, mikä siis on oikein ja mitä voimme opettaa oikeana lapsillemme? Tämä on vaikea kysymys, mutta voimme sanoa, että olisi opetettava suvaitsevaisuutta ja joustavuutta.

Tulevaisuudessa kukaan ei enää voi tietää, millaisia tietoja ja käyttäytymismalleja seuraava sukupolvi elämänsä aikana tarvitsee. Uutta tietoa tuotetaan niin nopeasti, että tiedot vanhenevat muutaman vuoden välein lähes käyttökelttomiksi. Lisäksi postmodernin kehitysvaiheen seurauksena on jo nyt nähtävissä tiedon erilaistumisen ituja. Kukin sukupolvi luo useaan kertaan itse suuren osan siitä tiedosta ja niistä käyttäytymismalleista, joita he elämänsä aikana käyttävät. Uskomusjärjestelmät, joihin myös tiede lukeutuu, uusiutuvat uskomattoman nopeasti.

Tulevaisuudessa meidän on opetettava uudet sukupolvet oppimaan entistä nopeammin ja opetettava heidät itsenäisesti luomaan uudenlaisia tiedon järjestelmiä. Lisäksi meidän olisi opetettava heille valmiutta luopua vanhoista uskomuksista ja kykyä suvaita erialaisia uskomusjärjestelmiä. Ehkä keskeisintä on opettaa vuoropuhelua erilaisten uskomusjärjestelmien välillä ja kykyä luoda erilaisuudesta uutta. Tulevat sukupolvet joutuvat työssään luomaan itsenäisesti yhä monimutkaisempia ja yhä abstraktimpia keinotekoisia todellisuuksia. Tämän vuoksi heidät tulisi entistä nuorempina sosiaalista olemassaolevaan kulttuuriin. Lisäksi uuden oppimisjärjestelmän keskeisin piirre on elämänikäiseen oppimiseen innostaminen ja uuden luomiseen kasvattaminen.

Uuden oppimisjärjestelmän tulisi ohjata esittämään kysymyksiä, löytämään ongelmia, epäilemään ja ajattelemaan itsenäisesti. Lisäksi uuden oppimisjärjestelmän tulisi kyetä opettamaan ihmisiä etsimään tietoa tutkimalla, kokeilemalla ja keskustelemalla.

LÄHTEET

- ABERCROMBIE, N. & LASH, S. & LONGHURST, B. 1992. *Popular representation: recasting realism*. Kirjassa: Lash & Friedman (eds.). *Modernity & identity*. Blackwell. Oxford.
- BAUDILLARD, J. 1983. *Simulations*. Semiotext. New York.
- BAUDILLARD, J. 1987. *Ekstaasi ja rivous*. Gaudeamus.
- BAUDILLARD, J. 1995. *Lopun illuusio*. Gaudeamus.
- BAUMAN, Z. (1996) *Postmodernin lumo*. Vastapaino. Jyväskylä.
- BAUMAN, Z. (1996a) *From pilgrim to tourist - or a short history of identity*. Kirjassa: Hall & Gay (eds.). *Cultural identity*. Sage. London.
- BERMAN, M. (1992) *Why modernism still matters*. Kirjassa: Lash & Friedman (eds.). *Modernity & identity*. Blackwell. Oxford.
- DERRIDA, J. (1988) *Positiioita*. Gaudeamus. Helsinki.
- FEATHERSTONE, M. (1992) *Postmodernism and the aestheticization of everyday life*. Kirjassa: Lash & Friedman (eds.). *Modernity & identity*. Blackwell. Oxford.
- GIDDENS, A. (1995) *Elämää jälkitraditionaalissa yhteiskunnassa*. Kirjassa: Beck & Giddens & Lash: Nykyajan jäljillä. Vastapaino. Tampere.
- HASSARD, J. (1993) *Postmodernism and organizational analysis: an overview*. Kirjassa: Hassard & Parked (eds.). *Postmodernism and organizations*.
- HERITAGE, J. (1984) *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Gaudeamus. Jyväskylä.
- HOLLINGER, R. (1994) *Postmodernism and the social sciences*. Sage Publishers. Thousand Oaks.
- HOWARD, I. (1982) *Human visual orientation*. John Wiley & Sons. Chichester.
- LYOTARD, J-P. (1985) *Tieto postmodernissa yhteiskunnassa*. Vastapaino. Tampere.
- MAFFESOLI, M. (1995) *Maailman mieli*. Yhteisöllisen tyylin muodoista. Gaudeamus. Tampere.
- VATTIMO, G. (1989) *Läpinäkyvä yhteiskunta*. Gaudeamus.
- WEBER, M. (1980) *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki*. WSOY. Porvoo.
- ZUKIN, S. (1992) *Postmodern urban landscapes: mapping culture and power*. Kirjassa: Lash & Friedman (eds.). *Modernity & identity*. Blackwell. Oxford.

Artikkeli on toimituskunnan pyytämä ja se saapui 2.1.1997. Kirjoittaja muutti artikkeliaan ulkopuolisten asiantuntija-arvioiden ja toimituskunnan toivomusten mukaisesti, jossa muodossa artikkeli hyväksyttiin julkaistavaksi 14.1.1997.